

fázi a je vyjádřeno pojmem čistého výnosu. Tento pojem, vyjadřující saldo, jímž nahraňujeme ekonomický princip, znamená nejpriznivější východisko pro kritický postulát, znamená řešení celé kolise Čistý výnos je ohniskem hospodářského snažení. Maximum čistého výnosu jest to, co sleduje hospodářská úvaha.

Vyjádříme-li pak čistý výnos kvantitně relací k nákladové jednotce, lze říci, že postulát maximálního relativního čistého výnosu zahrnuje ve svém rozsahu všechny postuláty hospodářské, že jest nejvyšším hospodářským postulátem.

Rozboru těchto poznatků, jež vyjadřuje můj „zákon o maximálním relativním čistém výnosu“, věnujeme podrobnější výklad v následující a poslední kapitole tohoto díla.

7. O zákonu maximálního relativního výnosu zvláště.

a) Zákon o čistém výnosu v Liefmannově pojetí.

Že ten počet výnosový, který nazývám já počtem hrubého výnosu, není výsledkem úvah čistě hospodářských, to věděl též Liefmann, což plyne z toho, že hlavní váhu svých hospodářských úvah klade na své zákony „o vyrovnaní“ (Ausgleichsgesetze). Ty předpokládají, že hrubé výnosy musily býti mezi sebou srovnány. Avšak zatím co pozornost hospodařícího člověka v mém pojetí jest obrácena na to, že volí největší z daných čistých výnosů (jest tedy obrácena na počátek činnosti hospodářské), obrací Liefmann pozornost hospodařícího člověka podle svého pojetí na moment, kdy výnosy se

budou vyrovnávati, tudíž kdy hospodařící člověk nebude více moci docílití žádných čistých výnosů (ve smyslu mé terminologie) a kdy tedy zastaví svoji hospodářskou činnost. Jak zamýšlím dále ukázati, jsem přesvědčen o tom, že i toto zastavení činnosti hospodařícího člověka jest logickou konsekvencí mého principu (totiž postulátu maxima čistého výnosu), kdežto Liefmann předpokládá zvolení si vždy nejpříznivějšího hospodářského aktu jako něco samozřejmého mlčky.

Jak řečeno, Liefmannovi nebyla neznáma provisorní povaha počtu hrubého výnosu a definitivní povaha počtu výnosu čistého v mém smyslu; jenže to vyjadřuje opět pomocí své — podle mého mínění nesprávné — terminologie a tudíž ne zcela správně: („Das Gesetz des Ausgleiches der Grenzerträge“, *Jahr. für National-Ökonomie u. Staatswirtschaft*, 1917, III. Folge, sv. 53, str. 23.) „Hospodařící subjekty . . . . nemají snahu po dosažení výnosu. Výnos není jejich cílem; samozřejmě, neboť výnos je pouze výraz pro určitou relaci. I pro majitele zvláštních výrobních hospodářství jest cílem uspokojení potřeby, užitek.“ Ve smyslu mých hořejších vývodů může jistě již kdokoliv zvednouti námitky proti tomuto citovanému výroku Liefmannovu. Je mylné domnívati se, že hospodařící člověk nesnaží se dosáhnouti výnosu, naopak: jako typické a podstatné pro vše hospodářské bylo prohlášeno: současné chtění dvou kolidujících postulátů a rozřešení tohoto konfliktu ve smyslu nejpříznivějším pro kritický postulát *D*. A bylo dodáno: nejpříznivější východisko pro postulát *D* jest dosažitelné maximum čistého výnosu. (Uvidíme později, že nemusíme mluvití vždy jen o „maximu relativního čistého výnosu.“) Avšak Liefmann má přece pravdu, tvrdí-li, že hospodařící člověk nesleduje

jako cíl výnos, pravdu potud, že hospodařící člověk nesleduje to, co Liefmann jako výnos označuje, totiž relativní hrubý výnos. V citovaném výroku Liefmannově jest nový důkaz toho, že nepokládal za výnosový počet saldo $B - C$, jak mylně mu to připisuje Engliš, ježto pak by nikterak nemohl říci, že hospodařící člověk nesleduje výnosu. Neboť jest sice jistě pravda, co říká Liefmann jednou o výnosu, jako o vztahu (Ertrag—Kosten) a pak opět o výnosu jako o přebytku užitku nad „útratami“ (Kosten). Avšak tento jeho počet o přebytku mu slouží jen k tomu, aby bylo zjištěno, při kterém aktu v řadě klesajících relativních výnosů zastaví hospodařící člověk svoji činnost. Neslouží mu ke zjištění, že a jak děje se volba mezi (čistými) výnosy, nýbrž jen ku stanovení hranic, mimo něž není již vůbec výnosové volby. Tyto hranice potřebuje stanoviti proto, že řada relativních výnosů neříká nám, které akty jsou ještě hospodářsky proveditelné, nýbrž ukazuje nám jen jejich relativní (t. j. v poměru k ostatním aktům) výhodnost. Má-li na př. provésti volbu mezi 4 akty, jichž subjektivní výnosy jsou 8, 6, 5, 2 a subjektivní náklady 1, 2, 3, 4 a položí-li hrubé výnosy do poměru k subjektivním nákladům, vznikne řada relativních výnosů o velikosti 8, 3, 1, 0·5, jež vyjadřuje relativní výhodnost jednotlivých aktů, nepraví nám však ničeho o jejich hospodářské proveditelnosti. Pouze počet o přebytku přivádí jej k závěru, že jen první tři akty jsou proveditelné. Ostatně potřebuje tuto úvahu proto, že nepředpokládá žádnou danou zásobu nákladu, neboť ji vzhledem k tomu, že nejde o kolisi postulátů vznikající z omezenosti prostředků, nýbrž vznikající z dvojsečnosti použití prostředku (viz str. 142. tohoto díla), ani předpokládati nemůže. Postulát, který musí utrpěti újmu (t. j. na jehož účet bude druhý

splněn), postulát C mé hospodářské fáze, není v jeho pojetí nikterak nejvyšším, zásobou prostředku již nekrytým postulátem (který tedy bude aktem poškozen nepřímě), nýbrž postulátem, který bude aktem poškozen přímo. Proto musí Liefmann stanovit hranice, u nichž přestává hospodářská činnost ve smyslu uvedené úvahy, vyměřením škody na jedné a užitku na druhé straně.

Kdyby byl Liefmann na místo subjektivní kategorie pracovní námahy, jež spadá pod případ dvojsečnosti použití prostředku, zvolil jako předpoklad jinou, která spadá pod případ omezenosti prostředku, na př. danou zásobu suroviny nebo prostoru, byl by mohl nahraditi svůj shora uvedený počet o přebytku právě tak dobře předpokladem, že jest dána určitá zásoba prostředku. (Tím nemá býti řečeno, že chceme-li vůbec vykládati hospodářské akty, jsme vždy oprávněni činiti takové předpoklady; to jsme oprávněni jen tehdy, jsme-li s to je vysvětliti a činíme-li je pro lehčí objasnění věci. V daném případě Liefmann mohl takový předpoklad učiniti, právě tak dobře, jako předpokládá na jiném místě svých výkladů pevnou zásobu peněžních jednotek, neboť nejde mu přec o vysvětlení, jak hospodařící člověk k této zásobě přišel, nýbrž jak s ní disponuje.)

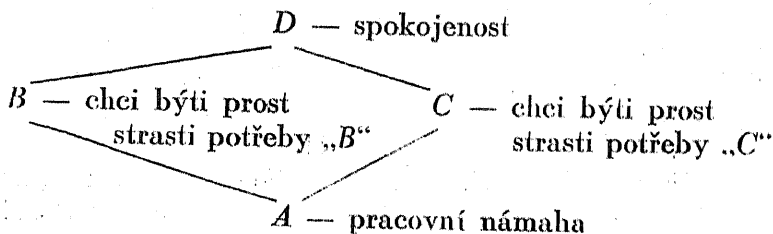
My, kteří pracujeme s uzavřenou hospodářskou fází, potřebujeme předpokladu pevné zásoby nákladové ještě z jiného důvodu, než jej bylo zapotřebí Liefmannovi. totiž proto, jak si jistě čtenář vzpomene, abychom mohli konstruovati počet čistého výnosu $B - C$. Neboť postulát C jako náklad jest nejvyšší nekrytá potřeba. Proto nevíme-li, které potřeby stačí krýti zásoba nákladových statků, nemůžeme věděti, která potřeba jest nejvyšší potřebou nekrytou a nemůžeme provésti počet čistého výnosu. Liefmannovi by bylo proti tomu potřebí

znáti zásobu prostředků jen k tomu, aby určil hranici, kdy hospodařící člověk zastaví svoji činnost pro nedostatek prostředků. Liefmann nepotřebuje svého počtu o přebytku pro náš počet čistého výnosu ($B - C$), neboť pak by jej musil jinak formulovati, totiž ne jako přebytek účelových intenzit nad prostředkovými intenzitami, nýbrž jako saldo intenzit koordinovaných postulátů. Proto úmyslně nazývám jeho úvahu počtem o přebytku a nikoliv počtem čistého výnosu. A proto nelze činiti závěr z jeho počtu o přebytku, že by znal možnost počtu čistého výnosu.

Zvláště u pracovní námahy jako druhu nákladu musíme si býti dobře vědomi toho, že ji můžeme jako postulát A pojímati ve dvojitým smyslu. Jednou totiž jako pracovní sílu, jež představuje zásobu nákladového statku, jejíž použití jest omezeno a vyčerpateľno, což jest důvodem ku kolisi postulátů, plynoucí z omezené zásoby prostředků. Po druhé pak jako strast práce, která jest sice prostředkem pro jeden účel (B), avšak jeví se zároveň obětí s hlediska jiného účelu (C). V prvním případě jest pracovní námaha společným prostředkem pro oba postuláty, není prostředkem pouze pro postulát B , nýbrž i C .

Schema hospodářské fáze pro prvý případ lze znázorniti takto:

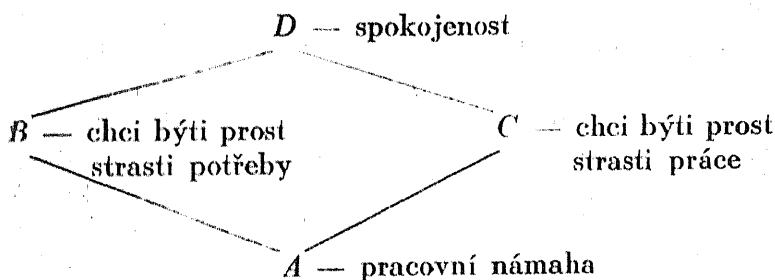
Schema I.

Výnosový počet pro schema I. bude vypadati takto:
 $\frac{Bb}{Aa_1} \frac{Cc}{Aa_2}$, při čemž B jest potřebou „ B “, C potřebou „ C “, b počet intenzit pracovní námahy, jichž je potřebí ku krytí potřeby „ B “, c mutatis mutandis totéž ohledně potřeby „ C “ a a_1 a a_2 počet jednotek hrubého výnosu, které připadnou na jednotku pracovní námahy.

Pro případ druhý bude schema hospodářské fáze vypadati opět takto:

Schema II.

První schema dalo nám potřebné složky ku konstrukci počtu čistého výnosu uvnitř hranice dané zásoby pracovní síly, druhé ku stanovení a vymezení této zásoby.

Z toho jasně plyne, že nemáme nějaké absolutní zásoby pracovní síly. Jistě že mohou hranice této zásoby býti stanoveny i absolutně: na př. invaliditou, zákonným zákazem další práce atd., avšak zpravidla budou tyto hranice určeny naší nejnižší (t. j. nejnižší relativně: totiž vyjádřeno v jednotkách pracovní síly) potřebou, jejíž strast ještě převyšuje strast práce, jíž je k jejímu krytí třeba, resp. tuto strast vyrovnává. Uvnitř této takto stanovené zásoby pracovní síly budou se dítí jednotlivá naše rozhodnutí ve smyslu schematu I. Prakticky budou

se ovšem rozhodně obě tyto úvahy vzájemně mísiti, vždy však musíme si býti vědomi jich odlišnosti.

Ačkoliv i v druhém případě máme počet čistého výnosu ($B - C$), nemůžeme přesto ztotožňovati tento výnosový počet s Liefmannovým počtem o přebytku a odvozovati z toho, že mu byl znám horizontální počet čistého výnosu ($B - C$). Neboť Liefmann jest pevně přesvědčen o tom, že odečítá náklad (Kosten) A od výnosu B : toho jest nejlepším důkazem, že stále mluví o tom, že v hospodářském smyslu jsou účel a prostředek srovnatelný a je tedy přesvědčen o tom, že odečítal prostředek A od účelu B . To však není možné, jak nás o tom přesvědčí tato úvaha: podle druhého schématu (II.) jest postulát býti prost strasti potřeby srovnatelný — komensurabilní s postulátem býti prost strasti práce, neboť bezprostředně lze srovnávati pouze jeden postulát s druhým postulátem, chtěné s chtěným, nikterak však chtěné s nechťeným. Neboť převéstí dvě teleologické kvality na jednu o různých kvantitách lze jen ve vztahu k nadřazenému postulátu (D), v jehož sféře musí býti oba podřazené obsaženy (D rovná se rozsahem nejméně $B + C$). Musí to tedy býti postuláty, jež vzájemně srovnáváme, ať již je to postulát pozitivního užitku nebo postulát býti prost škody. (škoda jako taková není postulátem, nemůže tedy býti v postulátu D obsažena a jest srovnatelná jen jako postulát opaku, jen tak může býti koordinována jinému postulátu a s ním srovnatelná.) Bezprostřední srovnání užitku a škody není tudíž možné, neboť postulát škody není myslitelný a postulát býti prost škody představuje postulát užitku. Srovnávati můžeme, jak řečeno, pouze postuláty, avšak musí to býti postuláty téže teleologické úrovně, musí býti koordinovány, nesmí býti subordi-

novány. Neboť účel a prostředek nemohu srovnávat, protože tertium comparationis mohla by býti jenom užitečnost: užitečnost prostředku jest pak vůbec podmínkou k uskutečnění účelu a účel jako takový nemá žádné užitečnosti, neboť jinak nebyl by pozorován jako účel, nýbrž jako prostředek k dalšímu, vyššímu účelu. Jde-li pak o dva subordinované prostředky, pak zase nejsou srovnatelný co do své kvantity, neboť neleží v téže rovině, nýbrž pod sebou, vyšší jest podmíněn nižším, nemůže býti mezi nimi volby, jednomu nemůže býti dána přednost před druhým. Z toho se však dále podává, že koordinované postuláty nesmějí a nemohou býti si navzájem užitečné, neboť to by se pak staly účelem a prostředkem a tudíž inkomesurabilními, nýbrž mohou býti si navzájem jen buď indiferentní nebo škodlivé. Tak tomu též jest v našem druhém schematu. Koordinované postuláty kolidují, t. j. býti prost strasti potřeby může se uskutečniti jen újmou druhého postulátu a vice versa. Proto jest postulát *C* škodlivý postulátu *B*. Postulát *B* vyžaduje nesplnění a potlačení postulátu *C*. Jako vzájemně si škodlivé nejsou k sobě v poměru prostředku k účelu, avšak jsou koordinované a komesurabilní ve vztahu k postulátu *D*; jakmile však jest prosazeno nesplnění a potlačení postulátu *C*, tedy prosazen opak postulátu *C*, vznikne z této škody pro *B* užitek. Co však jest opakem postulátu býti prost námahy práce? Jest to právě pracovní námaha sama. Ta jest postulátu *B* užitečná, stává se jeho prostředkem, není více koordinovanou, nýbrž subordinovanou a není více komesurabilní. Pod postulát býti prost strasti potřeby nemohu subtrahovati pracovní námahu, která je prostředkem (užitečnou) a tudíž subordinovanou, nýbrž jen postulát jí opačný, který jest komesurabilní, zato však též koordinovaný, není více

užitečný a není prostředkem, nýbrž jest škodlivý. Těmito vývody jest za prvé dokázána přímá nesrovnatelnost — inkomesurabilita — užitku a škody, ačkoliv Engliš tvrdí jich přímou srovnatelnost, za druhé pak inkomesurabilita prostředku a účelu, jichž komesurabilita jest zase tvrzena Liefmannem, aspoň pro sféru hospodářskou.

Ukázali jsme, že Liefmann má pravdu, praví-li, že člověk hospodařící nesleduje výnos, rozumíme-li výnosem výnos hrubý. Druhá část jeho výroku, že totiž hospodařící člověk sleduje jen užitek, však správnou není. Neboť ve skutečnosti hospodařící člověk nesleduje žádný užitek (ani užitek subjektivní), nýbrž čistý výnos. Neboť:

1. nelze mluvit o užitku bez postulátu mu odpovídajícího, musili bychom tedy mluvit o „subjektivním užitku na postulátu spokojenosti“, to však by hned vyloučilo všechny objektivní postuláty, které přec bez jakýchkoli pochyb mohou býti právě tak součástmi hospodářské fáze, jako postuláty subjektivní. Mluvíme-li proti tomu o maximálním čistém výnosu (jak to činím já), nelze vůči tomu namítati, že ježto výnos jest též jen užitkem, neříká nám nic o postulátu samém. Neboť pojem čistého výnosu neimplikuje pouze pojem výnosu, tedy postulátu (*B*), nýbrž i pojem nákladu (*C*) — proto mluvíme o výnosu čistém — tedy postuláty dva, jimiž jest dán postulát nadřazený nejméně potud, že oba koordinované postuláty musejí spadati do jeho sféry a jako obsahový znak musí nésti společnou užitečnost, resp. správně společný užitek obou podřazených postulátů. Viz II. knihu tohoto díla str. 122. n. Výrokem „čistý výnos“ určujeme tedy částečně nadřazený účel *D* a dále prohlašujeme, že se snažíme po

maximu z *D*. To však není určení užitku, nýbrž určení účelu;

2. pojem užitku neobsahuje žádný pojem oběti (nákladu), bez něhož je hospodaření zcela nemožné; proti tomu pojem čistého výnosu obsahuje doplňující pojem nákladu, jímž jest vykupován výnos;
3. posléze není v užitku obsažena hospodářská hodnota, jak bylo blíže v kapitole o hodnotě vysvětleno. Neboť pojem užitku vztahuje se na vlastnosti, jež jsou prospěšny postulátu, nikoliv na př. na situace.

Dále bylo dokázáno, že Liefmann neznal přes svůj počet o přebytku pojmu čistého výnosu v mém smyslu, ačkoliv mu to Engliš připisuje, pokoušeje se však zároveň vyvrátit správnost této téze; to znamená, že i když Liefmann ve svých pracích hledá podstatu hospodářskosti v principu výnosovém, že rozhodně nemyslí na čistý výnos v mém smyslu, že tedy stejný jeho výraz nekryje stejný pojem a že tedy podstata hospodářskosti byla mnou konstruována v novém pojetí, byť výraz nelišil se od výrazu Liefmannova.

Tento poslední resultát jest vedlejší žní, jíž se nám dostalo z analýsy citovaného výroku Liefmannova. Neboť ona citace byla uvedena v první řadě z jiného důvodu, totiž proto, abychom ukázali, že ani Liefmann nepovažoval vertikální výnosový počet, jímž uvádí se do vztahu hrubý výnos na nákladovou jednotku, za konečný cíl hospodaření a tudíž ani za jeho podstatu — v úplné shodě s námi, kteří tvrdíme, že jediná funkce tohoto výnosového počtu je pořadí relativní hospodářské důležitosti jednotlivých aktů. — Klíč veškeré hospodářské úvahy, jež vede k rozhodnutí o jednotlivých aktech, podstata

a těžisko veškerého hospodaření leží v horizontálním výnosovém počtu $B-C$, při němž má princip hospodárnosti jako imanentní charakter současného chtění dvou kolidujících postulátů. Poněvadž však jeho složky jsou náklad a výnos, při čemž výnos jest užítkovou stránkou a náklad stránkou škody vzhledem k postulátu D , poněvadž dále náklad a výnos jsou komensurabilní a tudíž mohou býti odečítány, může býti nejvýhodnější východisko pro postulát D vyjádřeno i pojmem salda, to jest postulátem maximálního čistého výnosu.

b) Postulát maximálního relativního a maximálního absolutního čistého výnosu.

Proč mluvíme o relativním a proč o absolutním čistém výnosu? Z tohoto důvodu: postuláty B a C jsou sice srovnatelný, avšak v rámci výnosového počtu bývají nesrovnatelný početně, neboť ačkoliv k uskutečnění jich obou jest užíváno téhož prostředku, nemusí se kvantita prostředku při obou užitích shodovati, a právě zpravidla se shodovati nebude. Byla to skvělá Liefmannova myšlenka konstruovati komensurabilitu koordinovaných postulátů položením jich do vztahu s jednotkou nákladovou; rozhodně se tak stalo aspoň pro obohacení subjektivní sféry. Podobnou službu prokázal neobyčejně bystrým způsobem Engliš pro komensurabilitu koordinovaných postulátů i sféry objektivní; rozhodně pouze objektivní. Kritika obou těchto výkonů bude podána v dalším, zde budiž poukázáno jen na to, že komensurabilita obou koordinovaných postulátů B a C jest umožněna jen jich vztahem na nákladovou jednotku (A). Nesrovnáme tudíž vlastně B s C , nýbrž $\frac{Bb}{A a_1}$ (t. j. hrubý výnos B vztážený na nákladovou jednotku A , při

čemž „ b “ jest počet nákladových jednotek, potřebných k dosažení hrubého výnosu, a „ b “ počet jednotek hrubého výnosu, vztažených na jednotku nákladovou; podobně $\frac{C c}{A a_2}$, čistý výnos dá nám difference mezi oběma veličinami podle vzorce $\frac{B b}{A a_1} - \frac{C c}{A a_2}$ (přesně mluveno, nemáme zde relativní čistý výnos, nýbrž saldo relativních hrubých výnosů. Poněvadž však jeden znamená nám výnos a druhý náklad a poněvadž saldo mezi výnosem a nákladem nazývá se čistým výnosem, mluvíme vědomě poněkud nepřesně o relativním čistém výnosu.) Ve skutečnosti není však jistě nikterak nutné, bráti vždy v úvahu relativní čistý výnos: víme, že postulát B jest hrubým výnosem poměrně nejnepříznivějším z těch, které zásobou nákladových statků jsou kryty, postulát C nejpříznivějším hrubým výnosem, avšak z těch, jež již zásobou nákladových statků kryty nejsou (srovnej str. 275.). Pak nám zatím ku zkonstruování srovnatelnosti obou hrubých výnosů stačí vědomí o tom, že prvý bude kryt a druhý nekryt, užijeme-li nákladového prostředku ve prospěch prvního z nich; tím způsobem se dovíme, jak velkého hrubého výnosu relativního — totiž vztaženo na nákladovou jednotku — docílíme svým jednáním. Nedovíme se však, jak velkého docílíme absolutního čistého výnosu. Náhodou nám však může záležeti na tom, abychom zjistili právě absolutní čistý výnos, jenž vyplyne z našeho rozhodnutí. Pak však nesmíme se nikterak ptáti po saldu relativních hrubých výnosů — neboť toto saldo jest relativní čistý výnos, nesmíme se však ptáti ani po absolutních výnosových číslech, neboť příslušné nákladové jednotky nemusí se v obou případech shodovat a absolutní vý-

nosy jsou jako takové pak inkomesurabilní. Musíme se tudíž ptáti, které nejvyšší (nejdůležitější) potřeby (výnosové postuláty) zásobou nákladových statků již nekryté, mohly by býti kryty tímž počtem nákladových jednotek, kterého bylo třeba ku krytí posledního postulátu krytého zásobou nákladových statků (postulátu *B*), kdybychom nebyli bývali použili nákladových statků ku krytí tohoto postulátu (*B*). Mějme na příklad potřeby *A, B, C, D, E, F, G* o absolutních intenzitách 30, 25, 20, 15, 10, 5, 3, které lze krýti odpovídajícími jim statky, jež lze koupiti za ceny 10, 9, 8, 7, 6, 4, 3. Tu obdržíme tuto řadu:

	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.
potřeba	<i>A</i>	<i>B</i>	<i>C</i>	<i>D</i>	<i>E</i>	<i>F</i>	<i>G</i>
intensita	30	25	20	15	10	5	3
cena	10	9	8	7	6	4	3
relativní hrubý výnos	3	2.78	2.5	2.1	1.67	1.25	1

Mám-li tedy na př. 34 peněžních jednotek, budu krýti potřeby *A—D*, nejvyšší potřebou nekrytou jest *E*. Relativní čistý výnos je při prvním hospodářském aktu $3 - 1.67 = 1.33$. Nyní však mohu též, jak bylo řečeno, vypočítati absolutní čistý výnos a to takto: budu srovnávati absolutní hrubý výnos nejpříznivějšího, na prvním místě stojícího hospodářského aktu (odpovídající potřebě *A*, 30), avšak ne s hrubým výnosem nejvyššího zásobou nákladových jednotek již nekrytého hospodářského aktu (odpovídající potřebě *E*, 10), nýbrž s hrubým výnosem toho množství aktů, které bych býval mohl provést za ten počet peněžních jednotek, který by mně zůstal volný, kdybych neprovedl první, nejpříznivější akt. Tento počet peněžních jednotek jest 10.

jímž bych byl nekryl potřeby *B, C, D*, — neboť tyto jsou již kryty zbytkem mé peněžní zásoby, — nýbrž potřeby *E* a *F*, jichž krytí mne stojí dohromady 10 peněžních jednotek a jichž hrubý výnos činí úhrnem 15 ($10 + 5$). Absolutní čistý výnos by tedy činil $30 - 15 = 15^*$).

Toto jest myšlenkový pochod, k jehož vyřčení musím pro sebe vyhraditi prvenství. Napadl mi v roce 1915 u příležitosti kritiky Böhm-Bawerkova pokusu vysvětliti směnu na základě nauky o subjektivní hodnotě. Neboť, ptal jsem se tehdy sebe sama, jest pozbytí peněz, jež obětuji při kupu, téže povahy jako pozbytí peněz, jež jsem ztratil? A tehdy jsem si uvědomil ten rozdíl. Kdežto při ztrátě peněz jde o pozbytí jich bez výtěžku, jest vydání peněz pozbytím pouze zdánlivým, jímž si vykupuji určitý výtěžek. Samozřejmě nebyl mi pojem nákladu a výnosu tehdy ještě tak jasný jako dnes. Avšak i ve smyslu hodnotné teorie, na níž jsem tehdy pracoval, stalo se zřejmým, že obě pozbytí se nemohou shodovati. Protože ztracené peníze reprezentují ztrátu nejdůležitějších potřeb, které podle řady své důležitosti byly by bývaly kryty zásobou peněz, kdežto vydání jich při koupi znamená ztrátu jen těch potřeb, které by bývaly mohly býti kryty, kdy bych se k danému kupu nebyl rozhodl; to jsou potřeby sice též nejvyšší — avšak z těch, jež již nejsou kryty mou peněžní zásobou. Na jedné straně tedy jde o nejvyšší kryté, na druhé straně o nejvyšší,

---

*) Srovnej na str. 236. n. n., kde tato myšlenka již naznačena. Aby nevznikly pochyby z toho, že na onom místě jsme mluvili o výnosu relativním, jest si uvědomiti, že byl vypočtený absolutní čistý výnos vždy ještě přeměřen počtem nákladových jednotek a šlo nám o míru výnosu připadající na jednotku nákladovou (k určení jednotky). Nezastavili jsme se tedy na onom místě vědomě u absolutního čistého výnosu, jak to činíme zde.

a v š a k n e k r y t é p o t ř e b y . T e n t o p o z n a t e k , k t e r ý t e d y b y l m i z n á m j i ž p ř e d 15 r o k y , o b j e v i l s e m i n y n í j a k o j á d r o m é n y n ě j š í h o s p o d á ř s k é k o n s t r u k c e *) . J e s t t o t e d y s l e d o v á n í j e d n é a t é ž e m ý š l e n k y . M ý š l e n k y , k t e r á m i s v ě h o č a s u o d k r y l a p o d s t a t u h o s p o d á ř s k é h o d n o t y . B y l j s e m t o t i ž d l o u h o u d o b u n a p o c h y b á c h o h l e d n ě u ž i t k o v é , š k o d o v é , n á k l a d o v é a v ý n o s o v é v l a s t n o s t i o b o u p o s t u l á t ů — n e j v y š š í h o k r y t ě h o a n e j v y š š í h o n e k r y t ě h o — d á v a j e s e z v i k l a t i v e s v ě m p ř e s v ě d č e n í n á m í t k a m i E n g l i š o v ý m i . N á m í t k a m i , ž e v o l b a m e z i d v ě m a s t a t k y , j e ž m á m k o u p í t í , n e p ř e d s t á v u j e o n i c v í c e v ý n o s a n á k l a d , u ž í t e k a š k o d u , n e ž v o l b a m e z i d v ě m a p ř e d m ě t y , j e ž m i b y l y p o s k y t n u t y n a v y b r a n o u d a r e m , n a p ř . h o d i n k y a p r s t e n . A r g u m e n t , ž e v z d á n í s e j e d n o h o p ř e d m ě t u z e d v o u p ř e d m ě t ů n a v y b r a n o u d a r e m m i n a b í d n u t ý c h , t e d y v z d á n í s e p ř e d m ě t u , k t e r ý m i v ũ b e c n e n á l e ž í , n e n í p ř e c e š k o d o u , b y l v e l m i p o d m a n í v ý . T e p r v e , k d y ž j s e m d o s p ě l k p o z n a t k u , ž e š k o d a n e t ý k á s e d r ž e n í , n ý b ř ž p o s t u l á t u , n e d ě j e s e n a t o m , c o m á m e , n ý b ř ž n a t o m , c o c h c e m e (c o ž j e s t j e d i n ě s p r á v n ě m ě ř í t k o v t e l e o l o g i c k ě m m ý š l e n í) , s t a l o s e m i j a s n ý m , ž e m o j e p r v o t n í m ý š l e n k a b y l a s p r á v n o u a ž e n a o p a k n á m í t k y p r o t i n í u č i n ě n é b y l y n e s p r á v n é .

Z těchto výkladů stalo se nám nyní jasným, proč můžeme uzavřítí své hospodářské úvahy leckdy stanovením absolutního a ne pouze relativního čistého výnosu. Pak zcela jistě nesrovnáváme *B* a *C*, tedy nejvyšší krytý a nejvyšší nekrytý postulát, nýbrž nejvyšší krytý se součtem nejvyšších nekrytých, jež bychom mohli porůviditi za stejný počet nákladových jednotek.

Lze to vyjádřiti: srovnáváme zamýšlenou danou upotřebitelnost nákladových statků s náhradní

*) A osvětluje též rozdíl mezi situační a dynamickou hodnotou nákladového statku, v našem případě peněžní jednotky. Viz str. 230.

upotřebitelností, t. j. tou, kterou bychom volili, kdyby daná měla se státi neproveditelnou.

Naprosto nechci však tvrditi, že počet absolutního čistého výnosu jest proveditelný vždy, za všech okolností. Neboť se nám na př. může státi, že krytí nejvyšší nekryté potřeby bude vyžadovati více peněžních jednotek, než krytí nejvyšší kryté; je-li k tomu ještě nejvyšší nekrytá potřeba nedělitelna, pak není jiná než relativní komesurabilita početně možna a nelze provést počet čistého výnosu absolutního*). Základním zákonem zůstává tedy vždy počet čistého výnosu relativního, počet čistého výnosu absolutního jest jen možné, ne však vždy proveditelné zjednodušení. Mám-li na př. voliti mezi dvěma dopravními prostředky co do jich rychlosti, bude mi při mém výnosovém počtu východiskem nahore uvedený zákon o saldu jejich rychlosti v hodině (počet čistého výnosu relativního). Jde-li však o vykonání téže cesty pomocí jednoho ze dvou nestejně rychlých dopravních prostředků, mohu užiti i počtu o absolutním čistém výnosu.

Tím, že jest někdy — jak ukázáno — dána možnost počtu absolutního čistého výnosu, nemá býti řečeno, že v takových případech jest počet relativního čistého výnosu přebytným, či aspoň postradatelným; neboť abych se dověděl, které jsou to postuláty, jež jsou nejvyššími nekrytými, musím nejprve míti sestavenou jich řadu podle důležitosti a pak znáti zásobu nákladových statků, abych seznal, které postuláty mohou platiti za kryté a které za nekryté. První otázka pak bude právě zodpověděna počtem o relativním čistém výnosu. Druhá jest rozebírána a zodpověděna na str. 345. n. n.

---

*) Viz třebaš příklad na str. 234.

c) Zákon čistého výnosu a Liefmannův zákon o vyrovnání hraničních výnosů.

Naše formulace podstaty „hospodářství“, jak jsme ji v předchozích výkladech podali, má především tu výhodu, že jest jednoduchá a tvoří uzavřený celek. Nepotřebuje totiž žádných dalších doplňovacích zákonů, jako formulace Liefmannova. Neboť myšlenka vyrovnání, obsažená v „zákonu o vyrovnání hraničních výnosů“, jest jen jeden případ úvahy o čistém výnosu. Neboť je-li vedoucí myšlenkou hospodářícího člověka dosažení maximálního čistého výnosu, pak jest toho nutným důsledkem, že činnost jeho bude pokračovati tak dlouho, dokud tu vůbec bude možnost čistého výnosu, jinými slovy, dokud neklesnou všechny čisté výnosy na nulový bod (ovšem vzhledem k tomu, že není vždy dána ideální dělitelnost potřeb a odpovídajících jim nákladů, jest přesnější říci: dokud všechny čisté výnosy se co nejvíce nepřiblíží nule; to nechť má každý na mysli, až budeme přistě mluvit o nulovém výnosu). Protože pak nejvyšší nekrytý postulát — postulát *C* — zůstává vždy týž, čili protože subtrahent zůstává vždy týž, musí — aby saldo bylo nulové nebo takřka nulové — býti obě subtractiva (t. j. subtrahent a minuend) stejně velká, resp. takřka stejně velká. Jde-li pak o týž druh nákladu, na př. peníze, představuje nejvyšší neuspokojený postulát vztahený na jednotku nákladovou hráz, u níž musí býti zastaveno další uspokojování postulátů v řadě o klesající intenzitě. Protože tedy všechny poslední kryté relativní hrubé výnosy po odečtení nejvyšších nekrytých musí nám dáti saldo nulové či takřka nulové výše, musí nejenom všichni tito poslední „odčítatelé“ s oním „odečítaným“ býti rovni či takřka rovni, nýbrž musí býti rovni i mezi sebou navzá-

jem. Vyrovnání se subtrahendem jest primární, vyrovnání mezi sebou navzájem jest sekundární. Jest tu tedy dvojí vyrovnání: nejprve minuendů se subtrahendem, pak minuendů mezi sebou. Obojí jako důsledek principu maximálního čistého výnosu relativního. Neboť kdyby tomu tak nebylo, kdyby na př. některý hrubý výnos nebyl při nějakém uspořádání konstelací potřeb uspokojen, ačkoliv byl důležitější než nějaký jiný, který uspokojen byl přes to, že byl nižší důležitosti, tak by to právě neznamenal nic jiného, než že nebyl dodržen princip nejvyššího čistého výnosu, že tedy nebylo tu jednání hospodářského.

To, co charakterisuje hospodaření, jest myšlenka maximálního čistého výnosu a nikoliv myšlenka vyrovnání, neboť tato jest pouze důsledkem oné, avšak nikoliv naopak. Lze říci: snaha hospodářícího člověka krýti svoje potřeby není dotud uspokojena, dokud v každé kategorii postulátů není hrubý výnos roven nebo takřka roven nule. To znamená, že hospodářící člověk tak dlouho jest činný, pokud jeho uspokojené relativní postuláty hrubého výnosu ještě převyšují svou intenzitou nejvyšší již neuspokojené. Samozřejmě dostaneme se na konec až k pocitům strasti a slasti, jako se dostaneme na konec až ku zjevům chtěným a nechtěným. Vyrovnají se tedy navzájem nejen uspokojené relativní postuláty hrubého výnosu, což zvláště zdůrazňuje Liefmann, nýbrž vyrovnají se i relativní uspokojené s nejvyššími relativními neuspokojenými, nebo se téměř vyrovnají — což Liefmann neuvádí. Aníž bych z toho chtěl snad formulovati nějaký nový „zákon o vyrovnání“, připomínám tuto okolnost jako další zajímavý důsledek úvahy o „maximu čistého výnosu“. Nelze tedy říci — jak to činí Liefmann — „člověk

nesnaží se dosáhnouti výnosu, nýbrž maximálního užitku a řídí se podle zákona o vyrovnání mezních výnosů: Neboť člověk má na mysli všechny své postuláty (ježto vždy jde o chtění něčeho jako prostředku — tedy má na mysli všechny své potřeby), srovnává užitek se škodou jím podmíněnou (resp. obětovaným užitekem) — vždyť jen tehdy, jestliže jest užitek vykupován škodou, lze mluvit o hospodaření — srovnává tedy výnos s nákladem a snaží se po dosažení jich maximálního salda. Všechno ostatní, co jest jako snažení hospodařícímu člověku připisováno ve formě různých zákonů, jest buď důsledkem uvedené zásady, nebo jest nesprávné. Proto též zákon o vyrovnání mezních výnosů jest jen důsledkem naší zásady. Avšak ve vědě se konec konců snažíme poznati důvody a nikoliv důsledky, resp. následky. Ostatně každý laik hned pochopí, že vykupuje si vždy největší užitek nejmenší možnou škodou a uzná to beze všeho za základní motiv svého jednání. Bude však jistě velmi zaražen, budu-li jej ujišťovati, že vlastně snažil se po vyrovnání svých mezních výnosů; neboť to jest sice zajímavý postřeh, ježž jsem učinil jako důsledek oné jeho prve uvedené snahy, avšak nikdy to není hospodařícím člověkem vědomě chtěno, zamýšleno. Neboť stejným právem bychom mohli tvrditi, že bylo hospodařícím člověkem zamýšleno vyrovnání posledního krytého postulátu (mezního výnosu ve smyslu Liefmannově) s nejvyšším nekrytým a odvoditi z toho formulaci nového hospodářského zákona. Gossenovi platí můj obdiv, že první si uvědomil tento problém, neméně platí můj obdiv Liefmannovi, že jej ve svých hospodářských úvahách s takovou nevšední bystrostí dovedl postavití a propracovati, musím však přesto trvati na tom, že pro

vědu jest nejdůležitější odvoditi všechny ony zákony a poučky z jednoho principu. Proto též, ačkoliv i myšlenku o vyrovnání mezních užiteků považují za nevšední vědecký výkon, musím i ji, právě tak jako myšlenku zákona o vyrovnání mezních výnosů prohlásiti za pouhý důsledek a konsekvenci principu maximálního čistého výnosu. Teorie mezních užiteků jest teorií, jež obsahuje značné myšlenkové bohatství. Bezesporně ji však nelze užítí na všechny situace. Proto ty neúspěchy, když se hledalo v ní vysvětlení všech hospodářských problémů. Avšak stejně bylo opět nespravedlivé, dály-li se pokusy — jakmile se ukázalo, že není oním universálním prostředkem — vymýtiti ji vůbec z hospodářské teorie. Hodí se totiž vlastně jen na případy ztráty, a její podstata jest v tom, že domnívá se uvéstí škodu, jež nám vznikne ztrátou nějakého prostředku, který byl schopen různého použití, na minimum tím, že ji převede na použití nejméně důležité ze všech oněch použití, jež přicházela v úvahu. Zde si musíme uvědomiti, že nestojíme před hospodářskou úvahou jen tehdy, když vykupujeme užitek škodou, nýbrž i tehdy, chceme-li zabrániti hrozící škodě nebo snažíme-li se zmírniti škodu nastalou, krátce: každé teleologické snažení po změně, jež nás má přivésti blíže k nějakému postulátu, nebo jež má zabrániti vzdálení se od něho, jest hospodářskou úvahou, jakmile při něm musíme učiniti rozhodnutí mezi dvěma postuláty jsoucími v kolisi. To nám ukazuje tato úvaha: princip maximálního čistého výnosu vyžaduje co největšího salda (mezi výnosem a nákladem), kterého lze, jak opět princip hospodárnosti blíže vysvětluje, dosáhnouti stejně dobře jak snížením nákladu, tak zvýšením výnosu, není-li mož-

no obojím způsobem zároveň. Jest ovšem samozřejmé, že vznik škody o sobě — na př. nějaké ztráty — není nikterak ještě nákladem, neboť pojem nákladu vyžaduje, aby škoda stala se dobrovolnou obětí, předsevzatou k dosažení užitku za ni vykupitelnému (výnosu). Onen pojem vyžaduje tedy, aby se škoda stala a jevila užitečnou, a proto stane se škoda nákladem teprve tehdy, mám-li na př. volbu mezi více škodami, neboť voliti znamená chtíti. Je-li škoda zvolena, je chtěna — totiž jako prostředek (aby bylo zabráněno větší škodě) — a pak jest užitečná aniž přestala býti škodou; jedním slovem: máme tu užitečnou škodu, t. j. náklad, pojem, který jest již hospodářský, či přesněji výlučně hospodářský. Působiti k tomu, aby náklad byl minimální, jest tedy úkolem čistě hospodářským. Mám-li tedy možnost volby mezi několika škodami, jest škoda zvolená nákladem; snaha tuto škodu zmenšiti odpovídá postulátu maximálního čistého výnosu. Poněvadž pak princip hraničních užitků nevyjadřuje nic jiného než snahu hospodářícího člověka způsobiti, aby utrpěná škoda byla co nejmenší, pokládáme za zcela správné své tvrzení z hořejších výkladů, že totiž princip hraničních užitků není než pouhou konsekvencí principu maximálního čistého výnosu. Mám-li na př. 4 jednotky určitého statku a 4 potřeby *A, B, C, D* o intenzitách 10, 8, 6, 4, kteréžto potřeby a každou z těchto potřeb mohu ukojiti vždy každou jednou jednotkou onoho statku, pak jest jisto toto: ztratím-li jednu jednotku onoho statku, usměrním ztrátu na potřebu *D* o nejmenší intenzitě — tato potřeba bude sice zbavena svého krytí, avšak škoda, již jsem utrpěl, bude takto nejmenší možná, neboť pouze 4 intensity mých potřeb budou zbaveny krytí. Každá jinak provedená volba

zvýšila by moji subjektivní škodu. Tato potřeba o nejmenší intenzitě, jež před ztrátou byla ještě zásobou statků kryta, jest pro nauku o hraničním užítku měřítkem hospodářské hodnoty jednotky, z nichž skládá se zásoba statků (a to hodnoty statické čili situační).

d) Praktické možnosti použití zákona o maximálním relativním čistém výnosu.

Považuji za dokázané, že i myšlenka hraničního užítku dá se hladce odvoditi z postulátu maximálního čistého výnosu. To znamená, že tento postulát jest jakýmsi společným uzlem všech jednotlivých dosud v teorii národohospodářské odvozených zákonů, což svědčí o tom, že jest hospodářským postulátem základním.

Ba jeví se přímo jako přebytečné odvozovati zvláštní zákony pro spotřební a pro výrobní hospodářství. Neboť princip a mechanismus vzájemné souvislosti postulátů zůstává tu nezměněn, jen obsahová část doznává změny. Ať jde o snahu po vydělávání peněz, nebo užití jich k účelům spotřebním, vždy jest tato snaha ovládána žádostí maximálního čistého výnosu; jen v prvním případě dotýká se nashromáždění peněz, v druhém případě ukájení subjektivních potřeb. Rozdíl, který činí Liefmann ve své práci o zákonu vyrovnání mezních výnosů (Jahrb. f. N. Ö. u. St., B. III., Folge 1917) mezi hospodářstvím spotřebním a výdělečným, spočívá ve své podstatě v jeho výlučném subjektivismu, poněvadž podle jeho přesvědčení lze srovnávati výnos a náklad jen při spotřebě, t. j. pouze v rámci subjektivních pocitů. Protože však my nesdílíme tohoto jeho stanoviska a konstruovali jsme náklad a výnos jako pojmy čistě formální (které tedy

dopouštějí právě tak subjektivní, jako objektivní náplň), odpadá pro nás nutnost tohoto rozdělení na dvě části. Později provedl takové rozdělení na spotřební a výdělečné hospodářství Engliš, když počítá relativní náklad při vydělání peněžní jednotky („technické jednotky“) a „relativní užitek technické jednotky“ při jejím použití. Tento počet má sice svoje výhody v tom, že domněle převádí všechno hospodaření na jednu jedinou základnu, totiž na základnu peněžní, avšak jeho význam se vyčerpává pouze v peněžním hospodářství, což ovšem daleko nestačí pro hospodaření — jež právě každému lidskému jednání předchází. A ostatně, jak ukázáno, není tohoto počtu ani třeba, neboť vždy jde o počet maximálního relativního čistého výnosu, který jest opět podmíněn počtem maximálního relativního hrubého výnosu. A tento počet hrubého výnosu zůstane vždy týmž počtem hrubého výnosu, ať již jest práce nákladem a výdělek peněz hrubým výnosem, nebo použití peněz nákladem a ukájení potřeb hrubým výnosem. Rozhodně však jen v druhém případě vztahujeme hrubý výnos na peněžní jednotku, v případě prvním klademe jej do relace ku jiné nákladové jednotce, totiž jednotce práce (ať již to jest subjektivní jednotka strasti nebo jednotka objektivní — na př. jednotka času). Chci-li počítati oba výnosové počty touž jednotkou, nemusím nikterak měniti náš zákon maximálního výnosu na „zákon relativního nákladu technické jednotky“, neboť položení hrubého výnosu do vztahu k nákladové jednotce jest jen obráceným poměrem nákladu položeného do vztahu k jednotce hrubého výnosu. Jest tedy Englišův zákon pouze zákonem speciálním, který není nezbytně nutným, poněvadž lze jej vždy odvoditi ze základního zákona a posléze není často použitelným a to dokonce i v hospodářství peněžním, což zvláště platí

pro obor finanční vědy. To však již vypadá z rámce našich úvah. Jest tudíž možno vždy vzpomenouti tohoto počtu v rámci základního, všeobecného zákona, jako se to vyplatí vždy i pokud se týče jiných speciálních úvah, jako vyrovnání hraničních užiteků či teorie o hraničním užitku, avšak nelze všechny tyto zákony formulovati tak, jako by vyrůstaly ze svých vlastních samostatných kořenů, nýbrž vždy jen jako konsekvence jednoho a téhož zákona, kterým je zákon o maximálním relativním výnosu.

e) Daná zásoba statků (nákladových).

Když jsme rozebrali všechny problémy naskytnuvši se nám při úvahách o zákonu o maximálním relativním výnosu, zmínil bych se na konec ještě rád o jedné otázce, která se při řešení problémů výnosového počtu často naskytuje. Již v kapitolách o hodnotě jsme narazili na to, že jsme prováděli určitý počet, při němž jsme předpokládali určitou zásobu nákladového statku, kterou subjekt má k dispozici. S touto veličinou setkali jsme se opět v závěrečných kapitolách tohoto díla při stanovení zákona maximálního relativního výnosu, při jeho použití v jeho derivátech — a setkáváme se s ní u četných autorů, jak při hodnotných teoriích — tak zvláště u rakouské školy — tak i při stanovení různých zákonů — na př. u Engliše při zákonu o relativním užitku a jinde. Všude v této oblasti setkáváme se s příklady osvětlujícími určité poučky, v nichž se předpokládá určitá řada potřeb a určitá zásoba nákladového statku. Osvětlili jsme si, jak se vytvoří u potřeb řada v jistém pořádku — totiž podle klesajícího hrubého výnosu — a řekli jsme dále, že ukojování potřeb bude se díti v tomto pořádku, dokud stačí zásoba nákladového statku. Jde nyní o to, abychom tuto veličinu podrobili

prozkoumání, neboť bez tohoto prozkoumání bychom se dopustili poklesku, že pracujeme s pojmem, který jsme blíže nestanovili — ač jej právě používáme jako komponenty při svých úvahách. Tohoto poklesku se dopustili četní autoři před námi.

Hospodařící subjekt ve svých úvahách při řešení kolísí — a to právě je specifická úvaha hospodářská — často vidí, že určitý prostředek slouží několika účelům. (Připomínáme hned, že tu pomíjíme kolise plynoucí z dvojsečnosti použití jednoho prostředku — viz níže.) Je-li tento prostředek dělitelný a stačí-li na více účelů, nestačí zpravidla na všechny účely, jež přicházejí v úvahu. Dojde tedy ku kolísím z obmezenosti jeho množství. A právě toto obmezené množství toho, o čem subjekt předpokládá, že bude moci býti upotřebeno jako prostředek pro více různých účelů (tedy statků — vzpomeňme definice „statek = zjev vhodný býti upotřebenu jako prostředek), jest ona zásoba, o níž nám jde. Pochodem logickým stane se z tohoto statku prostředek *); poněvadž pak jeho množství nestačí pro všechny účely, jichž jeho použitím chce subjekt dosíci, vznikne kolise a úvaha tuto kolisi řešící, vznikne hospodářská fáze a v ní jest tento prostředek nákladovým statkem *A*.

Jest tedy ona daná zásoba nákladového statku množství statku téhož druhu, který může býti upotřeben jako prostředek pro více účelů. Toto množství je v takové situaci, že subjekt předpokládá, že mu bude použití upotřebeného statku t. j. prostředku možné — což právě vyjadřujeme slovy „subjekt má k dispozici“.

*) Upotřebením, viz str. 112.

Všechno toto není nic v podstatě nového a jest to jen stanovení pojmu, s nímž pracujeme, kteréžto stanovení a domyšlení je naší povinností. Není však bez důležitosti připomenouti si při této příležitosti několik okolností:

- a) pojem „daná zásoba nákladového statku“ nemůže se vyskytovat při všech hospodářských úvahách, nýbrž jenom při těch, kde kolise vznikla z omezenosti prostředku. U kolisí vzniklých dvojsečností použití téhož prostředku nepřichází v úvahu.
- b) zákony, jež pracují s tímto pojmem deriváty zákona o maximálním relativním výnosu nevztahují se tedy na celé pole hospodářského myšlení. Na př. zákon o vyrovnání mezních užiteků — správně mezních výnosů nepřichází v úvahu tam, kde vznikla kolise z dvojsečností použití téhož prostředku. Základní zákon maximálního čistého výnosu relativního platí všude, taktéž i princip hospodárnosti. Ony deriváty základního zákona slouží jen určité výseči hospodářského myšlení.
- c) O zásobě pracovní schopnosti mohli bychom mluvit tehdy, kdyby na př. náš čas v práci byl omezen, nebo množství pracovní schopnosti jinak určeno. V jiných případech platí, že subjekt pracuje, dokud se mu jeví jakýkoliv čistý výnos, jak víme. Kromě oněch výjimečných případů nelze tedy mluvit o zásobě pracovní schopnosti. Kam až v jejím použití subjekt půjde, řekne nám základní hospodářská úvaha, zákon o maximálním čistém výnosu relativním.

U všech druhů nákladových statků bude se při postupujícím úkoji potřeb jimi krytých zmenšovati čistý výnos relativní, až se přiblíží prakticky nulovému bodu. Tím nastane též ono známé vyrovnání — avšak to

nejen uvnitř „dané zásoby statků“ t. j. že poslední potřeby kryté jedním druhem statků budou se více méně vyrovnávají svým relativním čistým výnosem*) — nýbrž nastane vyrovnání i mezi jednotlivými druhy zásob statků, totiž tak, že všechny poslední potřeby tím kterým druhem statků kryté budou si navzájem rovny relativním výnosem čistým, neboť ten všude bude skoro nulový.

IV. Závěr.

Jest jistě velikou zásluhou brněnské školy (čímž myslím na určité typické vědecké tendence projevující se na právnické fakultě Masarykovy university), že položila důraz na filosofický základ vědecké práce — na noetiku svých vědních oborů. Nelze býti si jistě výsledky vědních badání, nejsou-li instrumenty, s nimiž pracujeme, přesné. Operuje-li věda pojmy, jež nejsou přesně určeny, neujasní-li si dále vědečtí pracovníci sám typický způsob vzniku pojmů svého vědního oboru, pohybuje se nutně i sebe plodnější badání na nejisté půdě a sebe geniálněji promyšlené vědecké konstrukce nemají dostatečné pevnosti. Bez přesně vytčené metodologie a pojmosloví podobají se často nádherným budovám postaveným na písku.

Viděli jsme nezřídka, že věda považovala hlavní své pojmy za dané a nepokládala nikterak za nutno zabývat se jich přesnou analysou či přesným určením. Při tom však tato okolnost vedla k tomu, že nevědomky kryl se často jedním termínem jednou ten a jindy zase onen pojmový obsah. A vedly se často houževnaté spory mezi vědci o tu kterou otázku, při čemž každý

*) Rozuměj: rel. čistým výnosem aktů je kryjících.